

על קוצו של פסיק

(תשובה לביקורת)

מאת אברהם ברוידס

לא "נתגלגל", אלא הוחזר ב" שערך באמצעותי למחברו; אין ג"ש. ביקונו לשמור על כתב-היד תוך תקווה למצוא אפשרות לפרטמו ב" כמה אחרת. בינתיים גברה הסתברותו עם עצמו וסביבתו וכבר לא היה מסוגל לדאוג לגורל מאמרו. שנשתמר בידי עד לגאולתו במדור הרשימות שבספר.

תיתי לו לשגג, שהעתיק בשליחות את השיר "בחולונגמיס", שנכתב בתקופת שיוצחו של שטרן כברינאדה היוודית. ש. ג. מתפעל מאד וואינו מוהסס לקבוע, כי "זהו אחד משירי מלחמת-העולם השניה המופלאים ביותר בספרות הצוללים". ה" שיר הזה לא צמח מאליי בספר, אלא אספתיו מתוך הקונצ' "בסער", שיצא בתש"ג בעריכת יעקב פיכמן. אבל ש. ג. נאמן ושיטתו ונזהר שלא לגלות צד-שליזכות אצל המביא לבית-הדפוס ולומר מלה אחת על עצם מעשה הליקוט וטזרחת צירוף הדברים, לספר, אשר בין עמודיו מצוי גם השיר המופלא הנ"ל. אד" רבה המבקר בא לגעוץ מרצע טענותיו במי שעמל בהכנת הספר ולא זו בלבד, אלא וזוסיף עוד עקיצה ב"כמה מצסקני ועד אגודת הסופרים" — האומרת דרשני.

ש. ג. נטפל לקוצו של פסיק ותולה בי אשמת שיוניי פיסוק מחמת אי-הבנה מצדי. הוא שכח לגמרי את מציאותו של "הבהור-הועצער", זה המחסיר ומוסיף לפעמים פסיק או נקודה; גם לאור תיקוני העורך והמגיה. בודאי פוגם הדבר; אך לכולנו ידוע, כי אין עוד תזובולה וחרופה בדוקה למניעת שגיאות דפוס.

ש. ג. רניש, כנראה, לתאריכים וחסרונם מציק ומפריע לו. אבל אי-הבנה מצדי. הוא שכח לגמרי את זרשימתו את תאריך כתיבתם, לא מצאתי צידוק לעצמי לקבוע תאריך במקום שאיננו. אלוהי השירה יסלה ואף ינחם את הקורא על כי געלם מידיעתו מתי נכתב שיר מסויים של המשורר המנוח.

ולבסוף: בנקודה אחת לפחות, אני מודה עם מבקרי ש. ג. בבואו להגיב על "הצורה החיצונית" ועל "הנייר השקוף והאותיות השבורות" והמטושטשות, שבהם הספר נמצא מופסד — וחבל!

מטעם אפריית "נוש" של אגודת הסופרים נתבקשתי לסיסק בעיבונן הספרותי של המשורר נח שטרן, אשר עזב אותנו בנטיבות טראגיות והוא במיטב שנותיו. לא בלי היסוס נעניתי למשימה זו, שכן האיש לא זכה בחייו לכינוח כלשהו ודבריו המעטים והמפורזים עספה השיכחה באין קו מנחה ומסייע לאיסוסם. לא קלה היתה מלאכת החיפוש והניי שוש על פני גליונות נדירים וכתבי-עת נואובקים. רק עתה, לאחר מאמץ וטירחה רבה, ניתן לראשונה ובמרוכז ספר-יחידו "בין ערפי ליב", המכיל שלושה מדורים: שירים, רשימות ותרגומים. והנה נחלק שלמה גרודזנסקי ("דבר לספרות ולאמנות", א' סיון תשכ"ו) להעריך את המשורר המנוח ויצירתו המכונסת. על דרך הערכתו והשגותיו אעיר כאן איאלו הערות.

ש. ג. טוען, כי אין לדעת "מה כונס ומה לא כונס" בספר, וכי לא התקנתי תדריך ביבליוגרפי מלא. ה"י בה שכונס, גלוי לעיני הקורא והמבקר. אשר לאותם "שירים ש" נעלמו במקרה" — אם כה גדולה ההחשדה שהחסרת משח, צריך היה להצביע ברור ובמפורש ולא להסתפק בניחוש מפוקפק ובהשערה בעלמא. מאת מבקר, המשים עצמו אמראי ומחמיר, אפשר לדרוש שיצ"יין דברים, שהוא זכרם במדוייק, ולא "זכרם בעומעם". עמ"עום הזכרון אינו סגולה לגבי מבקר, העט ושש להוקיע את החסר והלקוי. יפה לבקורת דרך זהירות ומידת הקפדה.

ואף זאת: כמה מן הציטאטות, גון השורה הבודדת "מבוכתי אל לב העם שאפת", ששלפתי מתוך כל שירי הספר ושני הבתים הפותחים "הליך ה"זרח בלאט", שהבאתי בהקדמתי לצורך הדגשת רצון ההשתלבות של ג"ש. בקולקטיב היהודי ויקחו אל המולדת — גם ש. ג. משתמש בהם וזאת זכותו. אולי חס מלהזכיר ברמו קל את ההקדמה, אילו נעלמה מעיניו.

ונווד: ש. ג. מוצא שעת-כושר לנגיח במערכת "מאזנים", שבמגירתה "נתגלגל שנים רבות" ולא נדפס כתב-יד של גזו שטרן על יעקב פיכמן. הוצמת היא, שהמאמר